

PREDGOVOR

Ministrstvo za delo, družino socialne zadeve in enake možnosti je pristopilo k EU projektu Spodbujanje enakosti in preprečevanje diskriminacije invalidov v družbi - ZMOREMO, katerega osnovni namen je prispevati k večjemu spoštovanju človekovih pravic in dostojanstva invalidov ter s tem k uresničevanju Konvencije o pravicah invalidov, Akcijskega programa Vlade RS za invalide 2014-2021 in Evropske strategije o invalidnosti za obdobje 2010-2020: obnovljena zaveza za Evropo brez ovir na nacionalnem in lokalnem nivoju v vsakodnevem življenju invalidov v Sloveniji. Eden izmed namenov projekta je tudi ozaveščanje slovenske družbe o vprašanih invalidnosti in boljša seznanjenost invalidov o njihovih pravicah. Projekt financira Evropska unija iz programa Progress, pri njegovi izvedbi pa z ministrstvom sodelujejo še partnerji Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Društvo študentov invalidov Slovenije in Združenje izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije v Republiki Sloveniji.

Prvič je ministrstvo tak vodnik izdalo v sodelovanju z Inštitutom za delo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani in Zavodom za varstvo pri delu že leta 2007. Osem let je v današnjem, hitro se spreminjajočem svetu zelo dolga doba. V teh letih smo samo na našem ministrstvu sprejeli vrsto novih predpisov. Naj omenim samo Zakon o izenačevanju možnosti invalidov, dopolnitve Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov in Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Z namenom, da mora vsak zakon oziroma njegova vsebina razumljiva, nedvoumna in seveda tudi uresničljiva za vse vrste invalidnosti smo se odločili za njegovo izdajo tudi v lahko berljivi in razumljivi obliki.

V ta namen se zahvaljujemo Zavodu RISA, centru za splošno, funkcionalno in kulturno opismenjevanje in Centru za usposabljanje, delo in varstvo Črna na Koroškem, s sodelavci, ki so pripomogli pri pripravi lahko berljive in razumljive oblike.

Ljubljana, 27.10.2015

Dragica Bac
generalna direktorica

VSEBINA

UVOD ALI KAKO DO PRAVIC	3
PRAVICE INVALIDOV V RAZLIČNIH DRŽAVAH	
ČLOVEKOVE PRAVICE INVALIDOV V MEDNARODNIH DOKUMENTIH MAG. CVETO URŠIČ IN DR. ALEKSANDRA TABAJ	5
PRAVICE STARŠEV	
STARŠEVSKO VARSTVO IN DRUŽINSKI PREJEMKI MAG. ANA VODIČAR	11
VRTCI IN ŠOLE ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE S POSEBNIMI OTREBAMI	
IZOBRAŽEVANJE OTROK IN MLADOSTNIKOV S POSEBNIMI POTREBAMI DR. JASNA MURGEL	19
PRAVICE INVALIDOV V SLUŽBI	
ZAPOSLOVANJE IN DELO DAMIJANA PETERLIN	23
POKOJNINE IN DRUGE PRAVICE	
PRAVICE IZ POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA MITJA ŽIHER	27
PRAVICE V ZDRAVSTU	
ZDRAVSTVENO VARSTVO MAG. LEA ZORE	32
PRAVICE V SOCIALI	
SOCIALNO VARSTVO DAVORIN DOMINKUŠ	38
NIŽJE CENE IN NIŽJI DAVKI	
OLAJŠAVE IN OPROSTITVE MAG. SIMONA SMOLEJ JEŽ	45
JEZIK ZA GLUHE	
PRAVICA UPORABLJATI SLOVENSKI ZNAKOVNI JEZIK TANJA DULAR	51
INVALIDSKE ORGANIZACIJE	
TANJA DULAR	54
VOJNI INVALIDI	
DARIA HOSTNIK	56
PRAVICE IN POSTOPKI PRI TEM	
UVELJAVLJANJE IN VARSTVO PRAVIC MAJDA ERZAR	58

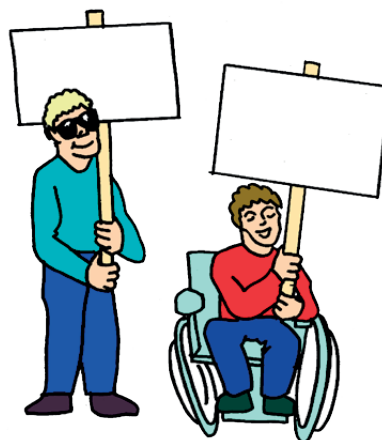
UVOD ALI KAKO DO PRAVIC

V tej knjigi so zbrani zakoni, ki govorijo o pravicah invalidov.

Invalid je človek, ki ima težave, zaradi katerih ne more živeti čisto tako, kot običajno živijo ljudje.

Zakoni so pravila. Napisani so zato, da se po njih ravnamo. Stvari, ki so napisane v zakonih, moramo vsi upoštevati. Zakoni so napisani za ljudi, organizacije in države. Ko se držimo teh pravil, vemo, kaj lahko pričakujemo v zvezi z našimi koristmi in obveznostmi.

Prav je, da vemo, kaj nam zakoni prinašajo. Prinašajo nam **pravice in obveznosti**. Pravica pomeni, da obstaja nekaj, kar nam pripada. Obveznosti so pravila, ki se jih moramo držati. Vsi moramo poznati pravice invalidov. Posebej pomembno pa je, da svoje pravice poznajo invalidi sami. Če jih poznajo, jih lahko tudi uveljavljajo. To pomeni, da lahko zahtevajo, da se njihove pravice upoštevajo.

Da lahko neko pravico dobimo,
moramo izpolnjevati določene pogoje.

Ker se tudi zakoni in predpisi spreminjajo,
je treba invalide o spremembah sproti
obveščati.

Razložiti vse pravice invalidov
v eni knjigi je težko.
Zakoni so pogosto napisani tako,
da jih navadni ljudje težko razumemo.

Različne službe,
ki skrbijo za invalide,
so zakone zbrale v eni knjigi.
Reče se ji **Vodnik po pravicah invalidov**.

Mi smo njihovo knjigo vzeli v roke in
o zakonih pišemo na lahek način.
Svoje pravice boste tako lažje spoznali.

Pri pripravi te knjige smo sodelovali
tudi invalidi,
zato smo v njej posebej poudarili stvari,
ki se zdijo pomembne nam samim.
Knjigo lahko vzamete s sabo,
ko boste pri različnih službah urejali
pravice.

Če boste hoteli o pravicah in zakonih
izvedeti več,
pa boste morali pogledati
v Vodnik po pravicah invalidov.

Mogoče boste pri branju potrebovali
tolmača.

Tolmač je oseba,
ki stvari razloži tako,
da jih razumemo.

PRAVICE INVALIDOV V RAZLIČNIH DRŽAVAH

ČLOVEKOVE PRAVICE INVALIDOV V MEDNARODNIH DOKUMENTIH

Vsi ljudje imamo enake pravice.
Pravice drugih ljudi moramo upoštevati.

V svetu se trudimo,
da bi bili invalidi vključeni v vse,
kar se dogaja.
Vsaka država posebej mora skrbeti,
da se pravice invalidov upoštevajo.

Za pravice invalidov skrbijo tudi različne organizacije.
Vsaka država ima pravila glede pravic invalidov.

Pravice invalidov so zapisane v raznih dokumentih.
Treba jih je poznati,
da jih bomo lahko upoštevali na vseh področjih.
Ta področja so na primer delo, zdravje, šola.

V različnih državah po svetu je vedno več invalidov.
Invalidi še vedno nimajo enakih možnosti
kot večina ljudi.

Čas je,
da pravice invalidov prepoznamo in upoštevamo.

Težave invalidov so lahko različne.

Običajno te težave ne minejo,
ampak trajajo dolgo.

Lahko ostanejo do konca življenja.

Težave invalidov so lahko telesne.

Lahko so tudi duševne, miselne ali čutne.

To pomeni,

da teh težav ne vidimo nujno na prvi pogled.

Invalidom moramo stvari prilagoditi tako, da lahko pri stvareh sodelujejo. Če ne naredimo tako, se reče, da jih diskriminiramo.

Pomembno je, da vsi ljudje v družbi sodelujemo po svojih močeh.

Invalidi imajo večinoma enake potrebe kot ostali ljudje. Nekaterne njihove potrebe pa so drugačne.

Invalidi imajo tudi enake pravice kot ostali ljudje.

Konvencija o pravicah invalidov

Organizacija Združenih narodov je velika svetovna organizacija.

Rečemo ji kar OZN.

V OZN so napisali več dokumentov o pravicah invalidov.

Nastala je **Konvencija o pravicah invalidov**.

Konvencija je pomemben dokument.

Velja za vse skupine invalidov.

Konvencija je napisana tudi v obliki lahkega branja.

Najdete jo lahko na internetu.

Spletni naslov je http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/konvencija_invalidi_lahki_vodnik.pdf.

V Konvenciji je napisano, kaj morajo storiti države, da bodo invalidi vključeni v družbo.- Piše tudi, da se mora država posvetovati z invalidi in ljudmi, ki za njih skrbijo. Invalidi namreč sami najbolj vedo, kaj je za njih dobro.

V Konvenciji piše,
da za invalide veljajo dostojanstvo,
enakost, pravice in svoboščine.

**Za invalide torej velja vse,
kar velja za ostale ljudi.**

V Konvenciji piše tudi,
kaj točno moramo narediti,
da bodo invalidi poznali svoje pravice
in imeli dostop do njih.

Piše, kaj je potrebno,
da se bodo pravice uresničevale.

Konvencija je **knjiga predpisov in zakonov.**

Govori o tem,

kaj je za invalide pomembno.

Govori o tem,

da so **invalidi enakopravni člani družbe.**

To pomeni,

da imajo pravico sodelovati pri vseh stvareh.

Pravico se imajo učiti.

Imajo pravico do dela.

Imajo pravico do denarne pomoči,

če nimajo dovolj denarja za preživetje.

Imajo pravico do zdravja, kulture in športa.

Invalidi lahko k družbi veliko prispevajo.

Ni treba,

da so odvisni od drugih.

Ljudje smo od drugih odvisni,

kadar nam drugi govorijo,

kako moramo živeti in kaj moramo delati.

Kadar o stvareh odločamo sami,

smo samostojni.

Tudi invalidi naj bi bili čim bolj samostojni.

Pomembno je,

da se invalidi v okolju,

kjer živijo, dobro počutijo.

Morajo se počutiti varno.

Imeti morajo primeren prostor za življenje.

Drugi ljudje jih morajo upoštevati.

Kot vsi ljudje tudi invalidi potrebujejo denar.

Zelo pomembno je,
da invalidi poznajo svoje pravice.
Pravice morajo poznati,
da lahko govorijo o tem,
kaj potrebujejo in kaj bi še lahko izboljšali.
Invalidi morajo dobiti prave informacije.
Informacije morajo biti take,
da jih razumejo.
Pravico se imajo pogovarjati,
govoriti, brati in pisati.

Vsi ljudje moramo imeti enake možnosti.
Ženske in moški moramo imeti enake možnosti.
Enake možnosti morajo imeti tudi invalidi.

Otroci invalidi morajo imeti enake možnosti
kot drugi otroci.
Dati jim moramo možnost,
da se razvijajo in napredujejo.
Dati jim moramo možnost,
da delajo tisto, kar zmorejo.

Konvencija pravi še nekaj.
Invalid se lahko pritoži,
če se mu zgodi krivica ali pa meni,
da se mu godi krivica.

Evropska Unija

Veliko evropskih držav se strinja,
da je treba skrbeti za invalide.
Te države se povezujejo v **Evropski Uniji**.
V Evropski uniji je povezanih 28 držav.
Med seboj sodelujejo.

Evropska Unija ima svoje **skupne zakone**.
Države so podpisale skupne dokumente.

To je pomembno,
ker so se države s podpisom strinjale,
da se bodo držale istih stvari.

Teh dokumentov je več.

V njih piše,

kaj bo izboljšalo življenje invalidov.

Piše, kaj morajo države narediti,

da bo življenje invalidov lažje.

Določeno je na primer,

da morajo biti muzeji, pošte, zdravstveni domovi in
druge podobne zgradbe dostopne tudi
za invalide na invalidskih vozičkih.

Določeno je,

da bodo invalidi sodelovali pri vseh stvareh v družbi.

Določeno je,

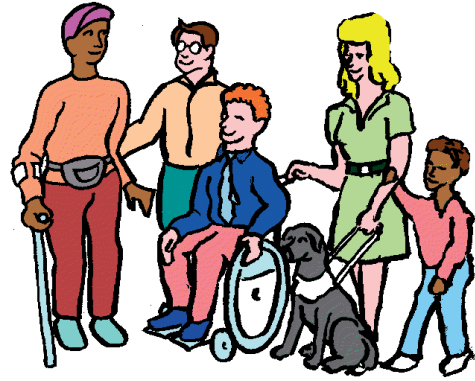
da imajo invalidi lahko službe in denar.

Na področju zdravja morajo imeti invalidi
enake pravice kot ostali ljudje.

Invalidni otroci morajo imeti možnost,
da se učijo in hodijo v šole kot vsi drugi otroci.

Določeno je tudi,

da morajo imeti invalidi pri nekaterih stvareh prednost.

Svet Evrope

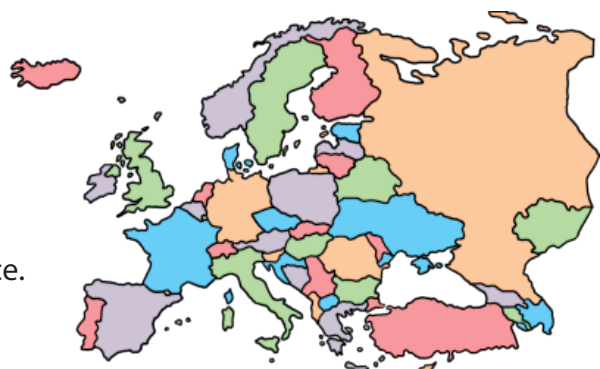
Države v Evropi so povezane tudi
v **Svet Evrope**.

Tudi Svet Evrope varuje človekove pravice in
išče rešitve za težave.

Države imajo skupne dogovore.

Država, ki je članica Sveta Evrope,
se strinja, da bo spoštovala,
kar so se države dogovorile.

Države članice se strinjajo,
da bodo skupaj upoštevale človekove pravice.

V Svetu Evrope se ukvarjajo tudi s pravicami invalidov.

Napisali so **Evropsko socialno listino**.

V njej piše,

da morajo imeti invalidi vse možnosti.

Imeti morajo možnost,

da so samostojni.

Imeti morajo možnost,

da se vključujejo v družbo in sodelujejo v njej.

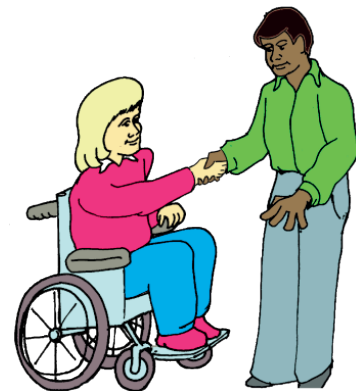
Svet Evrope je naredil načrt, kako izboljšati življenje invalidov.

Ta načrt se imenuje

Akcijski načrt Sveta Evrope za spodbujanje pravic in polnega sodelovanja invalidov v družbi:

Izboljšanje kakovosti življenja invalidov v Evropi v obdobju 2006-2015.

Načrt je podoben Konvenciji o pravicah invalidov.

PRAVICE STARŠEV

STARŠEVSKO VARSTVO IN DRUŽINSKI PREJEMKI

Za starše otrok smo v Sloveniji dobili nov zakon.

Zakon je začel veljati aprila 2014.

Imenuje se

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih.

V zakonu so napisane pravice,

ki jih imajo ljudje,

ko postanejo starši.

Te pravice imenujemo **starševsko varstvo**.

Veliko staršev iz različnih razlogov

nima dovolj denarja,

da bi lahko dobro skrbeli za svoje otroke.

Zato jim država da nekaj denarja.

Temu denarju rečemo **družinski prejemek**.

Starši ga dobijo od države,

da lažje poskrbijo za svojo družino.

Nov zakon prinaša nekaj sprememb.

Starši ob rojstvu otroka zdaj dobijo več dopusta.

Starši, ki otroka posvojijo,

imajo določene druge pravice.

Pravice imajo tudi rejniški starši.

To so ljudje,

ki skrbijo za otroke,

ki ne morejo živeti v družini,

v kateri so se rodili.

Takih sprememb je še več.
Spremembe so pomembne za tiste starše,
ki hodijo v službo.
Narejene so zato,
da bi imeli starši enake pravice pri
iskanju službe in v službah.
Te pravice so pomembne predvsem za mame otrok.

V zakonu piše tudi o **otroškem dodatku**.
Otroški dodatek je pravica staršev,
da vsak mesec dobijo denar za otroka.
Da starši otroški dodatek od države dobijo,
morajo to pravico zahtevati.
Temu rečemo **uveljavljanje pravice**.

Uveljavljanje pravice je poseben postopek.
Izpolniti je treba posebne papirje.
Rečemo jim **obrazci ali vloge**.

Zakon je pomemben tudi za tiste starše,
ki imajo **otroke s posebnimi potrebami**.
Taki otroci potrebujejo posebno varstvo in nego.
Njihovi starši imajo zato določene ugodnosti.
Za njih na primer veljajo posebna pravila v službi,
pri dopustu in pri dodatnem denarju za otroke.

O teh posebnih pravicah in ugodnostih je
bolj natančno zapisano v zakonu.

O pravicah odločajo ljudje,
ki poznajo zakone.
Oni nam lahko najboljše svetujejo.
Take ljudi najdemo na primer na
Centrih za socialno delo.

Starševsko varstvo

Pravice staršev imajo tisti starši,
ki za to dajejo denar.
Ti starši plačujejo prispevke.
Reče se,
da so zavarovani za **starševsko varstvo**.
Pravice staršev so različne.

Poznamo **materinski, očetovski in starševski dopust.**

Dopust je čas, ko se ne hodi v službo. Mame in očetje imajo pravico, da dobijo dopust in v času dopusta dobijo denar.

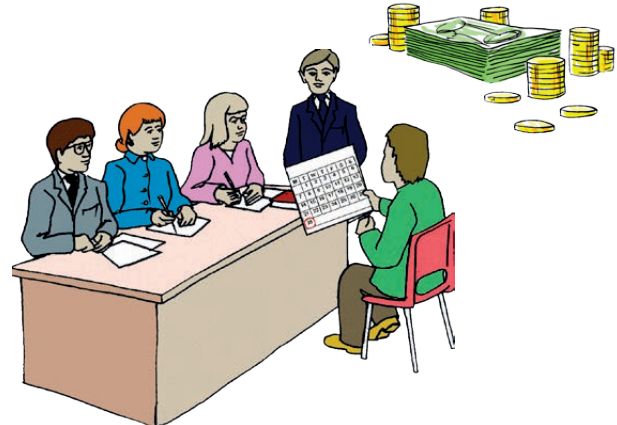
Temu denarju rečemo **nadomestilo**. Višina nadomestila je točno določena.

To pomeni, da se točno ve, koliko denarja bo starš dobil. Starševski dopust traja določeno število dni. Lahko pa se v različnih primerih podaljša. Podaljša se lahko na primer, če se staršem rodi otrok, ki potrebuje posebno nego in varstvo.

Zelo pomembna je tudi pravica, da starši lahko delajo s **skrajšanim delovnim časom**.

Ta čas je krajši od polnega. To pomeni, da lahko starši delajo manj časa od drugih delavcev. Pravica pripada družini z enim otrokom do 3 leta starosti. Če ima družina 2 ali več otrok pa do takrat, ko najmlajši otrok zaključi prvo leto v šoli.

Če ima družina otroka, ki potrebuje posebno nego, pa je lahko eden od staršev krajši čas v službi do takrat, ko je otrok star 18 let.

Pomembno

Svoje pravice starši urejajo na **Centrih za socialno delo**.

Starši čisto vseh pravic ne morejo imeti, če je njihov otrok v zavodu ali v zdravstveni ustanovi, kjer jim za oskrbo ni treba plačati.

Mnenje o tem, ali starši lahko dobijo pravice, mora včasih napisati posebna skupina ljudi. Imenuje se **zdravniška komisija**.

Starševski dodatek

Nekateri starši ne hodijo v službo. Ti starši nimajo plačanih prispevkov za zavarovanje za starševsko nadomestilo. Po rojstvu otroka ne morejo dobiti starševskega nadomestila.

Lahko pa ti starši dobijo drug denar, ki se mu reče **starševski dodatek**. Ta dodatek lahko starši dobivajo 1 leto. Starši lahko ta denar dobivajo še dlje časa, če njihov otrok potrebuje posebno varstvo in nego. O tem, ali otrok posebno varstvo in nego potrebuje, odloči zdravniška komisija.

Pomembno

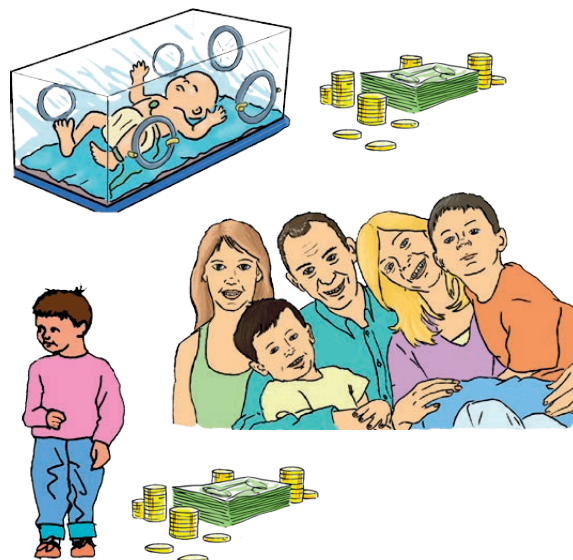
Starševski dodatek običajno dobijo starši, lahko pa tudi oseba, ki otroka neguje in zanj skrbi.

Starši imajo ob rojstvu otroka še več pravic. Ena je pravica do denarja, ki se mu reče **pomoč ob rojstvu otroka**.

Družine, ki imajo 3 ali več otrok, imajo pravico do **dodatka za veliko družino**.

Eden od staršev ima pravico tudi do **otroškega dodatka**.

Starši, ki imajo otroke s posebnimi potrebami, imajo pravico do **dodatka za nego otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo**. Koliko denarja starši dobijo kot dodatek, je odvisno od tega, kakšne težave ima otrok.

Težave otrok opiše zdravniška komisija.
To je skupina zdravnikov,
ki napiše svoje mnenje.
Višina dodatka se določi po posebnem pravilniku.
Ta pravilnik je

Pravilnik o kriterijih za uveljavljanje pravic za otroke, ki potrebujejo posebno nego in varstvo in seznamu težkih bolezni.

Starši otrok s posebnimi potrebami imajo pravico tudi do **delnega plačila za izgubljeni dohodek**. To je plača, denar za enega od staršev, ki prekine službo ali hodi v službo za krajši delovni čas.

Kdo lahko dobi ta nadomestila in denar, je zapisano v posebnem pravilniku. Imenuje se

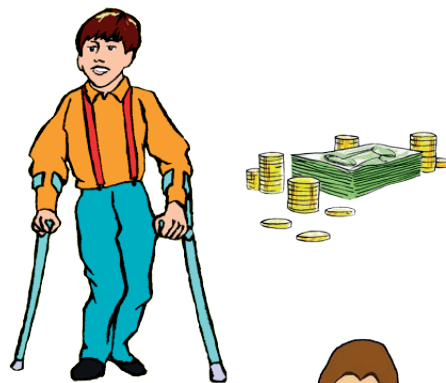
Pravilnik o kriterijih za uveljavljanje pravice za otroke, ki potrebujejo posebno nego in varstvo.

Država bo nove stvari iz zakona uvedla postopoma. To pomeni eno po eno.

Določeni deli zakona še ne veljajo, ker država varčuje.

Ker država varčuje, ljudem daje manj denarja. Država bo varčevala, dokler bo treba. Ko ne bo več varčevala, bodo ljudje lahko državo zaprosili za več denarja. Pričakujemo, da se bo to zgodilo po letu 2016.

Vse starševske pravice lahko urejamo na Centru za socialno delo, ki je pristojen za nas. Centru za socialno delo rečemo CSD. Za osebo je pristojen CSD, ki je najbližje kraju, kjer oseba živi.

Vse obrazce lahko tudi najdemo na spletu, na strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Njihov spletni naslov je http://www.mdds.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI

Papirje lahko izpolnimo že preden jih nesemo na CSD. Na CSD nam lahko tudi svetujejo in nam dajo prave obrazce.

Povedo nam, kaj moramo storiti, kakšne so naše pravice in kašne so naše obveznosti. Povedo nam, kaj moramo narediti in nam pri tem pomagajo.

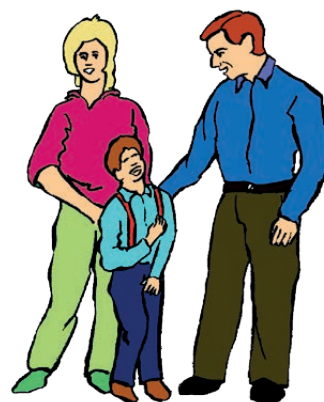
Če vas našete pravice zanimajo, je prav in dobro, da se oglasite na CSD. Pomembno je, da se pri njih oglasite pravi čas.

Roditeljska pravica

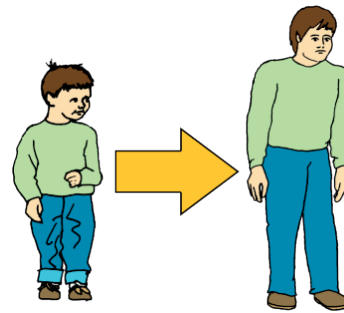
Starši imajo do svojih otrok pravice in dolžnosti. Starši imajo do otroka **roditeljsko pravico**. Roditeljska pravica pomeni, da morajo starši za svoje otroke skrbeti. Za otroke morajo dobro skrbeti.

Zanje morajo skrbeti tako, da so otroci zdravi in da se naučijo samostojno živeti in delati. Starši so dolžni otroka preživljati in skrbeti tudi za njegov denar. Roditeljsko pravico imata oba starša, oče in mati skupaj. Starši morajo za svoje otroke skrbeti do 18. leta.

Včasih morajo starši za svoje otroke skrbeti tudi dlje časa.
Takrat rečemo,
da se roditeljska pravica podaljša.

Roditeljska pravica se podaljša, če nekdo zaradi telesnih ali duševnih težav ne more skrbeti sam zase, ko je že star 18 let.

Starši lahko takrat sodišču predlagajo, da bi še naprej skrbeli za svojega otroka, ki je zdaj že odrasla oseba. Sodišče se potem odloči o tem, ali bo staršem podaljšalo roditeljsko pravico za njihovo hčerko ali sina. Podaljšanje roditeljske pravice lahko predlaga tudi Center za socialno delo. Te stvari moramo vpisati v posebne knjige.

Podaljšana roditeljska pravica lahko preneha veljati, če starši nimajo več razloga, da bi skrbeli za odraslega sina ali hčerko.

Poslovna sposobnost

Včasih odrasle osebe ne morejo skrbeti same zase in poskrbeti za svoje koristi. O teh ljudeh odloča sodišče. Sodišče odloča o njihovi poslovni sposobnosti.

Poslovna sposobnost pomeni, da se lahko nekdo sam odloča o svojih stvareh. Poslovno sposobnost lahko sodišče človeku vzame za vse stvari ali samo nekatere stvari. Če mu je odvzeta poslovna sposobnost, mu Center za socialno delo določi **skrbnika**. Skrbnik je oseba, ki bo skrbela za tega človeka. Skrbnika določi Center za socialno delo za določena opravila ali za stalno. Skrbnik skrbi za osebo in njen denar. Tudi to se zapiše v posebne knjige.

Skrbništvo za posebni primer

Pri skrbništvu za posebni primer ima oseba svojo poslovno sposobnost. Sodišče je ni vzelo. Človek dobi skrbnika le za določeno opravilo. Skrbnik lahko na primer pomaga pri ravnanju z denarjem ali pri urejanju osebne izkaznice. O skrbništvu za posebni primer odloča Center za socialno delo. Pri tem potrebuje potrdila in izvide od zdravnika.

Pomembno

Za ljudi, ki ne morejo skrbeti sami zase, bi morali najti boljše rešitve. Sodišče jim ne bi smelo vzeti poslovne sposobnosti in njihovim staršem podaljšati roditeljskih pravic.

Boljše je skrbništvo za posebne primere. Sodišče bi moralo pri vsakem človeku posebej povedati, pri katerih opravilih potrebuje pomoč in skrbnika. Skrbništvo mora biti zapisano na papirjih. Reče se, da mora biti uradno urejeno.

VRTCI IN ŠOLE ZA OTROKE S POSEBNIMI POTREBAMI

IZOBRAŽEVANJE OTROK IN MLADOSTNIKOV S POSEBNIMI POTREBAMI

O vzgoji in šolanju otrok s posebnimi potrebami piše v raznih zakonih.

Natančno je zapisano v

Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami.

Usmerjanje otrok pomeni, da nam strokovnjaki pokažejo naše možnosti in povedo, kaj bi bilo za otroka najboljše.

Otroci s posebnimi potrebami so otroci, ki imajo različne težave.

Eni imajo motnjo v duševnem razvoju.

Drugi so slepi ali slabovidni, imajo okvarjen vid.

Otroci s posebnimi potrebami so tudi gluhi in naglušni otroci in otroci z govorno-jezikovnimi težavami.

Posebne potrebe imajo otroci, ki se težko gibljejo.

Posebne potrebe imajo tudi otroci, ki so dolgo bolni.

Nekateri otroci se težko učijo.

Drugi imajo avtistične motnje.

To pomeni, da svet doživljajo drugače kot navadni otroci.

Posebne potrebe imajo tudi otroci s težavami v vedenju in čustvenimi težavami.

Taki otroci se lahko hitro razjezijo.
Lahko so nemirni,
nasilni ali pa preveč plašni.

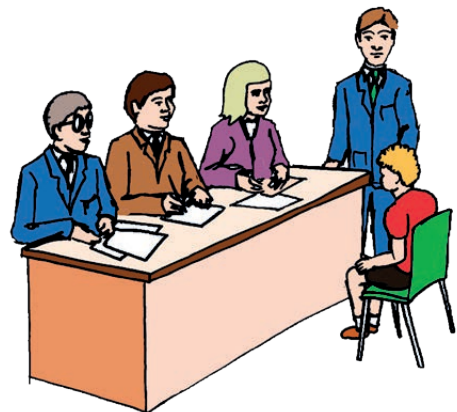

Otroci s posebnimi potrebami imajo pravico,
da se kaj novega naučijo.
Pravico imajo,
da hodijo v vrtec in šolo.
Pri tem pa potrebujejo posebno pomoč.

Vrtcev in šol je več vrst.

O tem,
kaj je za otroka s posebnimi potrebami najboljše,
odloči posebna skupina ljudi.
Tej skupini ljudi se reče
**Komisija za usmerjanje otrok
s posebnimi potrebami.**
Oni napišejo strokovno mnenje.

Predlagajo,
v katero šolo naj gre otrok.
Opišejo posebnosti otroka in njegove potrebe.

Zavod Republike Slovenije za šolstvo
mora upoštevati mnenje komisije.
Zavod potem odloči,
kam bo otrok vključen.

Vrste programov

Otroci s posebnimi potrebami hodijo
v različne vrtce in šole.
Rečemo,
da so vključeni v različne programe.

Eni programi so **redni programi.**
Tja spada na primer redna osnovna šola.
Rečemo, da otroci hodijo v
navaden vrtec ali navadno šolo.
V rednem programu dobijo
otroci s posebnimi potrebami posebno pomoč.

Pomoč je lahko na primer pomoč pri učenju.
Otrok ima lahko pomoč posamezno ali v skupini,
v razredu ali zunaj, doma ali v šoli.
Otroku je v šoli na voljo tudi svetovanje.

To pomeni,
da mu strokovni delavec pomaga z nasveti.

Različni otroci dobijo različne vrste pomoči.
Kakšno pomoč bodo dobili,
koliko ur bo trajala in kdo bo pomagal,
določijo po posebnem pravilniku.
Pravila postavlja minister.

Poleg rednih programov poznamo
prilagojene programe,
posebne programe in
vzgojne programe.

Otroci namreč lahko hodijo tudi v
prilagojen vrtec ali prilagojeno šolo.
Tam imajo ponavadi lažji program.
Takim programom rečemo **prilagojeni programi.**
Ti programi so prilagojeni potrebam učenca.

To pomeni,
da lahko učenec s posebnimi potrebami
nekateri stvari dela drugače.

Pouk je lahko krajši.
Lahko ima več časa za pisanje testov.
Uči se lahko manj stvari.
Takih prilagoditev je še več.

Delo v **posebnih vrtcih in šolah** je
malo drugačno od dela
v običajnih vrtcih in šolah.

Učenci se v posebnih programih
učijo tistih spretnosti,
ki jih potrebujejo,
da bodo čim bolj samostojni.
V posebnem programu je manj učencev.
Učenci se učijo podobne stvari
kot v navadnih šolah,
le da je teh stvari manj.
Otroci s posebnimi potrebami,

ki so v posebnem programu,
imajo lahko nekatere šolske predmete
v rednem programu.

Otroci se lahko šolajo tudi
doma ali v **zasebnem zavodu**.

Nekateri ljudje s posebnimi potrebami
gredo seveda tudi na **fakultete**.
Ti so potem študenti s posebnimi potrebami.
Rečemo jim tudi študenti invalidi.
Na fakultetah nimajo več odločb.

Zanimivo

Individualizirani programi

Tam, kamor hodi otrok s posebnimi potrebami v šolo,
mora imeti narejen svoj program.

To pomeni,
da morajo za otroka v vrtcu, šoli ali zavodu napisati,
kaj se želi naučiti,
kako se bo to naučil in
kdo mu bo pri tem pomagal.

V svojem programu mora otrok
seveda sodelovati.

To pomeni,
da sodeluje tudi pri pisanju programa.
Sodelujejo tudi starši otroka.

Pomembno

Ustava Republike Slovenije

Ustava je v Sloveniji najvišji zakon.

V Ustavi je napisano,
da morajo imeti tudi invalidi možnost učenja za delo.

Piše,
da morajo imeti tudi otroci s posebnimi potrebami in
druge huje prizadete osebe možnost,
da se učijo za delo v družbi.

Za njihovo učenje mora poskrbeti država.

PRAVICE INVALIDOV V SLUŽBI

ZAPOSLOVANJE IN DELO

Zaposlitev je to,
da hodiš v službo in za to dobiš denar, plačo.

Invalidi zaradi svojih težav
včasih težko najdejo službo.

Če invalid nima službe,
je brezposelen.

Brezposelne osebe praviloma nimajo denarja,
ker nimajo stalne plače.

Tak človek je odvisen od denarja,
ki mu ga da država.

To ni vedno dobro.

Država hoče,

da si vsak človek sam služi svoj denar.

Država hoče,

da si svoj denar služijo tudi tisti invalidi,
ki lahko delajo.

Včasih invalidi niso imeli možnosti,
da bi se kaj novega učili
ali iskali primerno službo.

Zato so ljudje, ki se na to spoznajo,
napisali poseben program.

Namenjen je zaposlovanju invalidov.

Za to, da bi se čim več invalidov zaposlilo,
je država napisala kar nekaj zakonov.

Nekatere stvari so se spremenile na bolje.

Za ljudi, ki iščejo službe,
imamo poseben zakon.

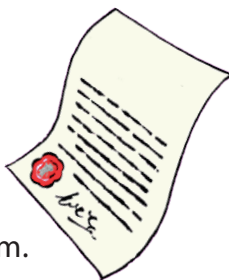
Reče se mu **Zakon o urejanju trga dela.**

V tem zakonu piše,
kateri invalid se lahko prijavi,
da išče službo.
Prijavi se lahko pri
Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje.

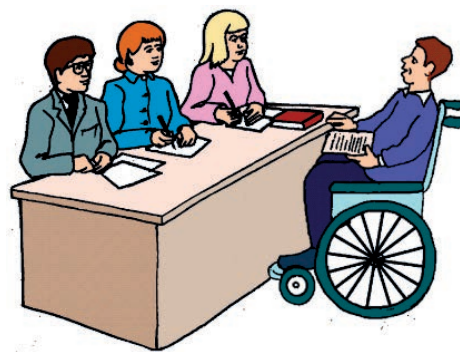
Država se trudi,
da bi imeli invalidi,
ki lahko delajo,
pri iskanju dela prednost pred drugimi ljudmi.
Če invalidi dela ne najdejo,
jim država pomaga na različne načine.

Poznamo tudi **Zakon o delovnih razmerjih.**
V tem zakonu piše,
kako naj podjetja in šefi podjetij pomagajo invalidom.
Podjetja morajo pomagati tistim invalidom,
ki imajo službo pri njih ali pri njih službo iščejo.

Imamo tudi
**Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in
zaposlovanju invalidov.**

V tem zakonu piše,
kakšne možnosti imajo invalidi,
ki iščejo službo ali pa službo že imajo
in jo hočejo obdržati.
V tem zakonu piše tudi,
kako oseba pridobi status invalida.
Da oseba lahko pridobi status invalida,
mora izpolnjevati posebne pogoje.
Ti pogoji so zapisani v posebnem pravilniku.

Na Zavodu za zaposlovanje lahko invalidu
pomagajo pri zaposlitvi.
V zakonu tudi piše,
da se lahko brezposelni invalidi
vključijo v storitve **zaposlitvene rehabilitacije.**
To pomeni,
da se invalid,
ki dela zaradi invalidnosti ne more opravljati,
usposobi ali nauči za drug poklic.
Mnenje o tem da **rehabilitacijska komisija.**

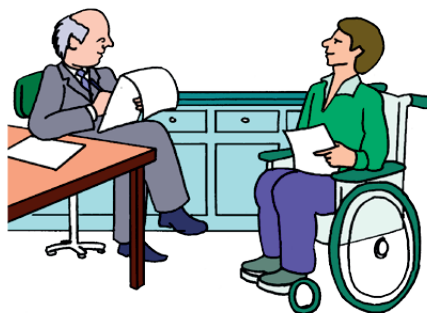
Komisija napiše **oceno zaposlitvenih zmožnosti.**

O teh zadevah odloča
Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.

Zavod izda papir,
ki se mu reče odločba.
V odločbi lahko piše,
da invalid lahko išče službo v
običajnem delovnem okolju s podporo.

Rečemo,
da je človek zaposljiv v **podporni zaposlitvi**.
Piše, kakšno pomoč pri tem potrebuje.
Piše na primer,
kdo mu bo pri delu pomagal,
kdo ga bo spremljal,
mu svetoval in
mu dal dobre informacije o tem,
kaj mora delati.

Pri nekaterih invalidih komisija ugotovi,
da lahko delajo le malo stvari.
Običajno lahko ljudje delajo manj stvari
zaradi različnih težav v zdravju.
Lahko imajo težave v duševnem zdravju ali
motnjo v duševnem razvoju.
Zavod za zaposlovanje tem ljudem napiše papir,
na katerem piše,
da lahko delajo na zaščitenem **delovnem mestu**.
Ti invalidi se lahko zaposlijo v **zaposlitvenih
centrih ali invalidskih podjetjih**.
Dobijo majhno plačo.

Ti invalidi ne morejo delati samostojno.
Potrebujejo veliko pomoči.
Potrebujejo na primer nekoga,
ki jim pomaga pri delu.
Ta pomočnik je strokovnjak,
delavec ali sodelavec,
ki skrbi za invalida.

V nekaterih primerih pa invalidi skoraj
nič ne morejo delati.
Rehabilitacijska komisija ugotovi,
da tak človek ni sposoben za službo.
V takem primeru mu na Zavodu napišejo
odločbo o nezaposljivosti.

Ta papir pomeni,
da človek ne išče več nobene zaposlitve,
ker ne more delati.

Za ljudi,
ki ne morejo delati,
obstaja **program socialne vključenosti**.
Država si namreč želi,
da bi bili vsi ljudje vključeni v družbo.

POKOJNINE IN DRUGE PRAVICE

PRAVICE IZ POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA

O pokojninah in podobnih pravicah imamo nov zakon.

Reče se mu

**Zakon o pokojninskem in
invalidskem zavarovanju.**

Ko hodimo v službo,
nam tisti,
pri katerem delamo,
plačuje prispevke za pokojninsko in invalidsko
zavarovanje.
Prispevke plačuje državi.
To določa ta zakon.

Prispevke naš delodajalec,
to je organizacija ali šef,
plačuje zato,
da bomo imel denar tudi takrat,
ko ne bomo mogli več hoditi v službo.
Denar bomo dobivali na primer tudi takrat,
ko se bomo upokojili.
Dobili bomo pokojnino.
Denar bi dobili tudi v primeru,
če bi postali invalidni.
Zavarovani smo tudi za primer naše smrti.
To pomeni,
da bi denar dobili naši sorodniki,
če bi mi umrli.

Ljudje po navadi nehamo delati,
ko se upokojimo.

Upokojen človek prejema poseben denar.
Reče se mu **pokojnina**.
Poznamo več vrst pokojnin.

Večina ljudi se upokoji,
ko hodijo v službo zadosti let
in so že precej stari.
Upokojitev je pravica teh ljudi.
Rečemo,

da se **starostno upokojijo**.
Za pravico do starostne upokojitve je določeno,
koliko moramo biti stari in
koliko let moramo hoditi v službo.

Za nekatere invalide veljajo drugačna pravila.
Lahko se upokojijo prej.

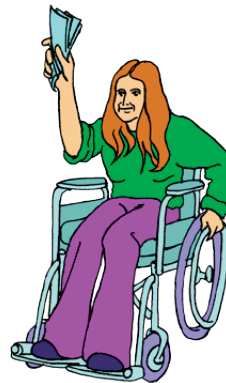
Poznamo še druge vrste pokojnin.
Recimo **vdovsko pokojnino**.

Vdovska pokojnina je namenjena ljudem,
ki jim je umrl človek,
ki jih je preživiljal.
To pomeni,
da je umrl človek prej za njih skrbel in jim dajal denar.
Tako pokojnino lahko dobijo otroci, pastorki, vnuki
in drugi ljudje brez staršev,
če so bili prej odvisni od denarja umrlega človeka.

Pravice iz invalidskega zavarovanja imajo ljudje,
ki so **delovni invalidi**.

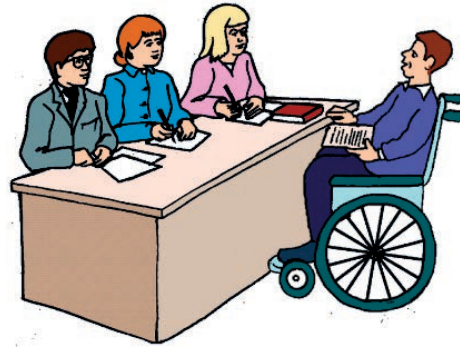
Za pravico do ugodnosti morajo imeti
plačane prispevke.
To pomeni,
da so bili zavarovani za primer invalidnosti.
Delovni invalid je tisti,
ki se poškoduje pri delu
ali zaradi svojega poklica zbolí.
Delovni invalid je tudi tisti delavec,
ki se poškoduje takrat,
ko ni v službi.

Država invalidom tako pomaga,
da lahko delajo tisto,
kar zmorejo.

Pravice invalidskega zavarovanja so povezane s tem, kako je oseba postala invalid. Najprej je potrebno ugotoviti, ali človek še lahko dela ali ne more več.

Če se človek ne more pozdraviti in se njegovo zdravje ne bo izboljšalo, posebna komisija ugotovi invalidnost. Ta komisija se imenuje **invalidska komisija**.

Poznamo 3 vrste invalidnosti. Rečemo jim invalidnost prve, druge in tretje kategorije. Invalid ima pravice glede na to, v katero vrsto invalidnosti spada. Možnih pravic je 8. Opisane so v nadaljevanju.

Pravica 1

Pravica do poklicne rehabilitacije

Poklicna rehabilitacija pomeni, da se invalid nauči drugega poklica ali dela. Lahko zamenja delovno mesto. Rečemo, da se znova vključi v delovno okolje.

Pravica 2

Invalidska pokojnina

Invalidsko pokojnino dobi invalid, ki ne more več delati. Ne more več zaslužiti za plačo.

Pravica 3

Pravica do premestitve

Nekateri invalidi imajo pravico do premestitve. To pomeni, da v službi delajo druge stvari, kot so jih delali prej.

Pravica 4

Pravica do dela s skrajšanim delovnim časom od polnega

Nekateri invalidi imajo pravico, da delajo krajši delovni čas od ostalih ljudi. To pomeni, da so v službi manj ur.

Pravica 5

Pravica do nadomestila za invalidnost

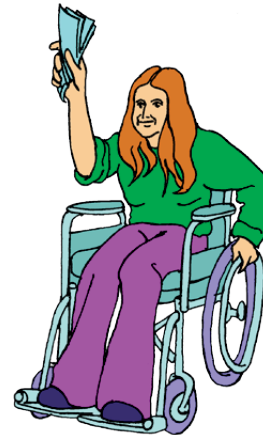
Nadomestilo za invalidnost je denar.
Če je oseba invalid ali delovni invalid,
ima pravico,
da dobi ta denar.

Višina nadomestila se izračuna po posebnih pravilih.

Pri izračunu se upošteva na primer,
koliko časa je invalid delal.

Upošteva se tudi,
kakšno plačo je imel invalid,
ki zaprosi za to pravico.

Različni invalidi dobijo različno veliko denarja.

Pravica 6

Pravica do delnega nadomestila

Delno nadomestilo je to,
da se invalidu povrne del denarja,
ki bi ga lahko zaslužil,
če bi bil zdrav.

Višina nadomestila se izračuna
po posebnem pravilniku za vsakega invalida posebej.
Zakon točno določa,
koliko denarja to pomeni.

Pravica 7

Dodatek za pomoč in postrežbo

Tudi dodatek za pomoč in postrežbo je denar.

Lahko ga dobi človek,
ki dela ali pa dobiva družinsko pokojnino.

To je človek,
ki ne more živeti tako samostojno,
kot živijo drugi ljudje.

Stalno potrebuje nego in pomoč nekoga.

Človek si s tem denarjem plača
tujo nego in pomoč ter stroške zdravljenja.

Pravica 8

Pravica do invalidnine

Pravico do invalidnine imajo nekateri ljudje,
ki so se poškodovali pri delu
ali imajo poklicno bolezen.

Zavarovanje je včasih zapletena zadeva.
Zavarovani smo lahko za več ali za manj pravic.

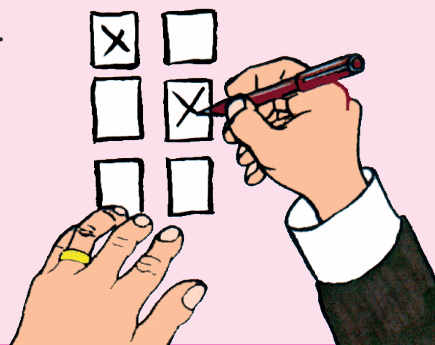
Zavarovani smo pri
Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.
Zavodu rečemo na kratko ZPIZ.

Da si pridobimo pravice,
moramo narediti stvari eno po eno.
Narediti jih moramo po določenem vrstnem redu.
Za zahtevanje pravic iz invalidskega zavarovanja
da predlog in nam pomaga osebni zdravnik.
Postopek pridobivanja pravic se začne takrat,
ko ima ZPIZ vse dokumente,
ki jih potrebuje.
To so dokumenti od zdravnika in od delodajalca.
Delodajalec je naša organizacija ali šef.

Pomembno

To, kdo lahko katero od pravic dobi,
je natančno določeno in napisano.
Za vsako pravico so točno določeni in zapisani pogoji.
Pogoji so stvari,
ki jih moramo izpolniti,
da nekaj dobimo.
Pogoji so zapisani v različnih pravilnikih.
Koliko denarja bomo dobili,
se izračuna po posebnih pravilih.

PRAVICE INVALIDOV V ZDRAVSTVU

ZDRAVSTVENO VARSTVO IN ZAVAROVANJE

Na področju zdravstva in zdravja imajo invalidi enake pravice kot vsi ljudje. Invalidi imajo še nekatere dodatne ali posebne pravice.

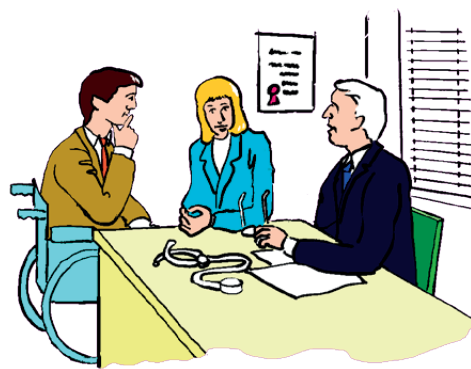
Te pravice ureja

Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju.

Na kratko zakon imenujemo **ZZVZZ**.

Najdete ga lahko na spletu na naslovu

<http://www.pirs.si>.

Obvezno zdravstveno zavarovanje

Poznamo **obvezno** in prostovoljno **zavarovanje**.

Da je nekaj obvezno pomeni, da tisto moramo imeti.

Ko smo obvezno zavarovani, imamo določene pravice.

Pravice imamo,

ko na primer zbolimo ali se poškodujemo.

Svoje pravice imajo ženske,

ko so noseče in ko rodijo.

Ljudje lahko zavarujemo sebe ali svoje družinske člane.

Človeku, ki je zavarovan, rečemo **zavarovanec**.

Poznamo različne skupine zavarovancev,

recimo uslužbenca, upokojenca, invalide in druge.

Eni zavarovanci hodijo v službe,

eni pa prejema različne denarne pomoči od države.

Nekateri ljudje ne morejo hoditi v službo in se sami zavarovati.

Zato so lahko zavarovani na druge načine.

Na primer kot družinski člani ali po

Zakonu o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb.

Različni ljudje smo zavarovani za različne pravice.

Za vse pravice imamo podrobna pravila.

Imenujejo se

Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja.

Ta pravila najdete na spletu na naslovu

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?sop=1994-01-2855>.

Ko smo obvezno zavarovani, nam zavarovalnica plača nekatere zdravstvene storitve, zdravila in medicinske pripomočke.

Kaj nam kot bolniku pripada, oceni naš zdravnik.

Zdravnik se mora ravnati po pravilih.

Določeno je,

koliko storitev in katere storitve bo plačala zavarovalnica.

Določeno je,

kje lahko te storitve dobimo.

Zavarovalnica plača točno določeno vsoto denarja.

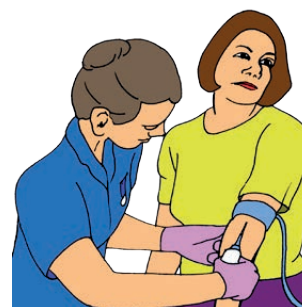
To pravico imenujemo

pravica do storitev osnovne zdravstvene dejavnosti.

To je naša pravica do

pregledov in osnovne nege.

Sem spadajo zdravniški pregledi in preiskave.

Ko obiščemo zdravnika,

imamo pravico,

da nas pregleda ali napoti na druge preglede.

Napiše nam napotnico.

Napotnico potrebujemo za vse preglede, razen za nekatere.

K pravici do pregledov spada tudi nega v domovih in zavodih.

Pripadajo nam preiskave v laboratorijih in rentgenska slikanja.

Prejeti moramo nujno zdravljenje in prevoze z reševalnimi vozili, če jih potrebujemo.

Tudi fizioterapija je pravica iz osnovnega zavarovanja.

Takih pravic je še več.

Nekateri ljudje imajo še posebne pravice.

To so slepe in slabovidne mame, slepi in slabovidni otroci z dodatnimi težavami, ki ne hodijo v šolo, težki invalidi, osebe z motnjo v duševnem razvoju in drugi ljudje, ki imajo kakšne resne težave. Njihova posebna pravica je recimo, da jih patronažne medicinske sestre na domu večkrat obišejo.

Tudi nekateri otroci imajo posebne pravice. Na primer otrokom, ki se razvijajo drugače od drugih otrok, se morajo v zdravstvenem domu bolj posvetiti.

Zavarovanci imamo tudi pravico do zobozdravnika. Temu rečemo

pravica do storitev zobozdravstvene dejavnosti.

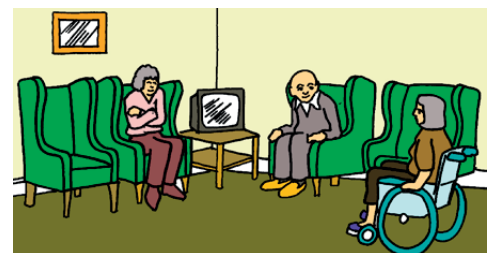
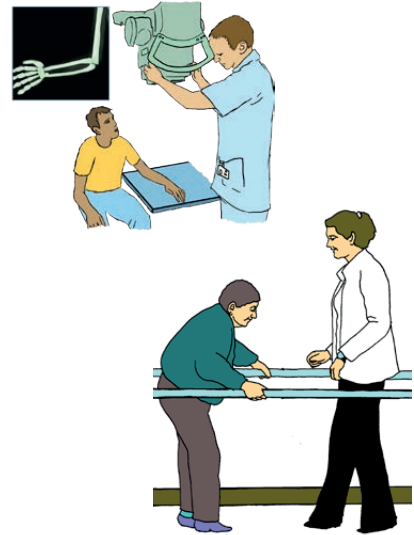
Starejši in tisti, ki ne morejo živeti sami, imajo pravico do oskrbe in bivanja v posebnih domovih.

To so domovi za starejše in podobni zavodi.

Tej pravici rečemo

pravica do storitev v domovih za starejše, posebnih socialno varstvenih zavodih in zavodih za usposabljanje.

Pravico imamo do tega, da nas pogleda zdravnik specialist. Specialist se na določene dele telesa in bolezni natančno spozna.

Pravico imamo,
da nas pregledajo v bolnišnicah.
Pravico imamo,
da se v bolnišnici po potrebi tudi zdravimo.
To imenujemo

**pravica do storitev specialistično-ambulantne
bolnišnične in terciarne zdravstvene oskrbe.**

Teh pravic je še več.

Pravico imamo na primer do zdravljenja v zdraviliščih.
Temu rečemo
pravica do zdraviliškega zdravljenja.

Otroci in mladi z okvarami in težkimi boleznimi
imajo pravico do skupnega učenja
in druženja v smislu,
da se jim zdravje izboljša.
Podobno pravico imajo invalidi.
Oboje ureja

**pravica do obnovitvene rehabilitacije invalidov,
udeležbe v organiziranih skupinah za usposabljanje
ter letovanje otrok in šolarjev.**

Pravica do prevoza z reševalnim vozilom
nam omogoča,
da nas peljejo z reševalnim vozilom ali
helikopterjem,
kadar je to nujno.

**Pravica do zdravil in živil za
posebne zdravstvene namene na recept** pravi,
da dobimo zastoj nekatera zdravila in hrano.
Ta zdravila in hrana so na posebnem seznamu.
Reče se mu zeleni seznam.
Za nekatere stvari je vseeno treba nekaj denarja
doplačati.
Ta zdravila in hrana so na drugem seznamu.

Pomembna pravica je tudi **pravica do spremstva.**
Če nekdo zaradi zdravja ali česa drugega
ne more sam potovati na primer na pregled,
ima pravico do spremstva.
To pravico imajo tudi otroci do 15. leta starosti

in težje ali težko duševno in telesno prizadeti otroci
in mladostniki do 18. leta.

Nekdo jih lahko spremlja na vsakem takem
potovanju k zdravnikom.

Pravica do medicinskih pripomočkov pomeni,
da lahko dobimo protezo, voziček,
ortopedske čevlje in podobno,
če to potrebujemo.
Tem stvarjem rečemo
pripomočki za zdravljenje ali rehabilitacijo.

Pravica do zdravstvenih storitev med potovanjem in bivanjem v tujini

je zelo natančno določena.
To pravico lahko koristimo,
ko smo v tujini in se nam kaj zgodi ali zbolimo.
Ta pravica pravi tudi,
da se lahko zdravimo v tujini,
kadar smo pri nas že izkoristili
vse možnosti in nismo ozdraveli.
Če se nam lahko zdravje izboljša ali
bomo lahko ozdraveli v tujini,
lahko gremo tja.

Z osnovnim zavarovanjem dobimo še drugačne pravice.

**Pravica do nadomestila med
začasno zadržanostjo od dela** pravi,
da imamo pravico do plačila tudi,
ko smo na bolniški.
To je takrat,
ko zaradi različnih zdravstvenih razlogov
ne moremo hoditi v službo.
Mogoče smo poškodovani ali smo zboleli.
Mogoče pa negujemo otroka.-

Povračilo potnih stroškov pomeni,
da nam vrnejo denar za pot,
če moramo zaradi zdravstvenih storitev
potovati v drug kraj.
Denar dobi tudi spremljevalec tistih,
ki k zdravniku ne morejo potovati sami.

Nekatere storitve v zdravstvu lahko izbiramo sami.

Sami si lahko izberemo splošnega zdravnika, ki mu včasih rečemo tudi družinski zdravnik.

Sami lahko izberemo zobozdravnika.

Ženske lahko izberejo svojega ginekologa.

Nekaterih storitev pa si ne moremo izbirati sami.

Vsi,

ki smo zavarovani,

dajemo denar v blagajno zdravstvenega zavarovanja.

Temu rečemo **prispevki za zdravstveno zavarovanje**.

Nekaterim ljudem te prispevke plača država.

Poznamo še druga zavarovanja,

ki pa so prostovoljna.

Prostovoljno pomeni,

da se sami odločimo,

če to zavarovanje želimo ali ne.

Pomembno

Kadar imamo samo osnovno zavarovanje, nam zavarovalnica v celoti plača le nekatere storitve.

Druge storitve moramo doplačati ali pa se moramo **dodatno zavarovati**.

Doplačati pa ni treba nekaterim ljudem.

To so težko bolni,

otroci in mladostniki

z motnjo v duševnem in telesnem razvoju,

vojaški invalidi in civilni invalidi vojne.

Posebne pravice ureja **Zakon o vojnih invalidih**.

PRAVICE INVALIDOV V SOCIALNEM VARSTVU

SOCIALNO VARSTVO

Socialna varnost pomeni,
da je država urejena tako,
da se ljudje počutimo varne.
V taki državi smo vključeni v družbo.
Socialno varna družba je pravična in
ljudje so solidarni eden do drugega.
Socialna varnost pomeni,
da so pomembne stvari enako dostopne vsem ljudem.
Pomeni,
da imamo prosto izbiro.
Ljudi ne izključujemo.

Država ljudem pomaga,
da so socialno varni.
Pomaga jim,
da ne padejo v stiske in težave.

Če pa stiske in težave že nastanejo,
jih država pomaga reševati.

V to pomoč je vključenih veliko ljudi,
veliko organizacij.
Rečemo jim **socialne službe**.

Socialne službe nam nudijo socialne storitve.
Socialne službe obstajajo zato,
da pomagajo ljudem v težavah.
Pomagajo tudi,
da težave pri ljudeh ne nastanejo.

Pomoč,
ki jo dobimo,
je lahko denar.
Pomoč so lahko tudi nasveti.

Za pomoč poleg države skrbijo razne **organizacije**.
Veliko organizacij dela prav z in za invalide.
Za socialno varnost skrbijo tudi državljani sami,
njihove družine in sorodniki.-

Organizacije

Centri za socialno delo

Na Centrih za socialno delo urejamo različne zadeve.
Tam uveljavimo svoje pravice.
Na Centrih za socialno delo lahko dobimo denar in pomoč za določene stvari.
Če hočemo na Centru dobiti pomoč, moramo izpolniti posebne papirje, obrazce.

Pokazati moramo osebni dokument, na primer osebno izkaznico.
Imeti moramo tudi bančni račun.
Bančni račun potrebujemo za nakazilo denarja.

Krizni centri za mlade in otroke

To so varni prostori za otroke, stare od 6 do 18 let.
V tak krizni center lahko pride otrok ali mladostnik, ki ima neko stisko, težavo.
Take težave so lahko na primer nasilni starši ali nasilni vrstniki, težave s šolo in podobno.
Krizni center se nikoli ne zapre.
Odprt je 24 ur na dan.
To je cel dan.
Otroci in mladostniki so lahko v takem centru 3 tedne.
Če se težava v tem času ne reši, lahko ostanejo tudi bolj dolgo.

Krizni centri za ženske žrtve nasilja

Krizni center je varen prostor,
kamor se lahko umakne ženska,
ki je v hudi situaciji.
Nekatere ženske tepejo starši, možje ali fantje.
Druge ženske so bile posiljene ali pa obstaja možnost,
da se to lahko zgodi.
Tak krizni center je odprt 24 ur na dan.
Nikoli se ne zapre.

Domovi za starejše

V domovih za starejše živijo starejši ljudje,
ki ne morejo več živeti sami doma.
Sami ne morejo živeti zaradi različnih vzrokov.

Posebni socialno varstveni zavodi

To so domovi za odrasle s posebnimi potrebami
in odrasle s težavami v duševnem zdravju.
Ti ljudje ne morejo živeti sami.
Ljudje v takih domovih živijo,
kot bi živeli doma.
Zavod je njihov dom.

Centri za usposabljanje otrok in mladine z motnjo v duševnem razvoju

To so zavodi,
kjer se učijo in bivajo nekateri otroci in mladostniki
s posebnimi potrebami.
Rečemo,
da imajo zmerno, težjo ali težko
motnjo v duševnem razvoju.
V teh zavodih
otroci in mladostniki stanujejo.
Poleg tega tam obiskujejo
poseben šolski program.

Varstveno delovni centri

Varstveno delovni centri so posebne delavnice.
V njih so vključeni odrasli ljudje z lažjo, zmerno ali težjo
motnjo v duševnem razvoju.
Odrasle osebe,
ki se ne morejo zaposliti v pravi službi,
hodijo v delavnice VDC,
kot bi hodili v službo.

V centrih poteka **vodenje, varstvo in zaposlitev pod posebnimi pogoji.**

Ljudje so v teh centrih vključeni v družbo.

Opravljajo koristno delo.

To delo je primerno njihovim zmožnostim.

Uporabniki centrov ohranjajo znanje, se učijo novih stvari in delovnih navad.

Za delo uporabniki dobijo nagrado.

Nagrada je denar.

V nekaterih centrih in domovih poteka

institucionalno varstvo.

To varstvo ljudem nadomešča dom ali družino.

Za človeka je v takem varstvu poskrbljeno v celoti.

Kako je treba za nekoga poskrbeti, določajo predpisi.

Tisti, ki je vključen,

ima na razpolago bivanje,

hrano, ostalo oskrbo in potrebne prevoze.

Institucionalno varstvo poskrbi za vzgojo in pripravo na življenje.

Poskrbi za učenje ali za oskrbo in vodenje človeka.

Poskrbi za posebno varstvo.

Posebno varstvo pomeni,

da človeku delavci pomagajo pri osebni higieni in dnevnih opravilih.

Človeku pomagajo pri vstajanju, oblačenju, hranjenju in premikanju.

Posebno varstvo je za nekatere ljudi zelo pomembno.

V njem človeku pomagajo,

da ne pozabi tistega, kar že zna.

Pomagajo mu,

da se po svojih močeh razvije.

Uči se novih stvari.

Posebno varstvo imamo zato,

da človek v življenju ne ostane sam.

Poznamo še **izvajalce pomoči na domu.**

Ti ljudje pridejo na dom

in tam pomagajo strankam.

Podobni so jim **socialni servisi.**

Vrste socialne pomoči

V Sloveniji lahko ljudi dobimo različne vrste pomoči.

Za različne namene lahko dobimo denar.

Temu rečemo denarna pomoč.

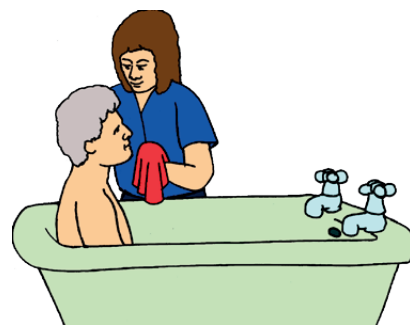
Različne skupine ljudi lahko dobijo različne denarne pomoči.

Poseben denar lahko na primer dobijo ljudje, ki ne morejo samostojno živeti.

Taki ljudje potrebujejo pomoč druge osebe.

Take vrste pomoči sta

nadomestilo za invalidnost in dodatek za tujo nego in pomoč.

Te pravice lahko osebe pridobijo po **Zakonu o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb.** Na kratko zakon imenujemo **ZDVTDP.**

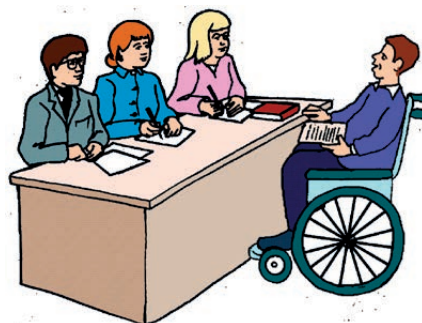

Pravico do **nadomestila za invalidnost** lahko uveljavlja oseba, ki je stara 18 let, če je zmerno, težje ali težko duševno ali telesno prizadeta in ne more samostojno živeti in delati. Oseba za to zaprosi na Centru za socialno delo.

Osebe, ki imajo status invalida po ZDVTDP in imajo pravico do nadomestila, lahko urejajo tudi **pravico do dodatka za tujo nego in pomoč.**

Pri tem da oceno tudi zdravniška komisija. Komisija oceni, ali invalidna oseba nujno potrebuje pomoč in postrežbo pri opravljanju vseh ali pri večini opravil.

Oseba, ki prejema nadomestilo za invalidnost in ni vključena v institucionalno varstvo, si lahko ureja tudi pravico do **varstvenega dodatka.**

Pomembna vrsta pomoči je
denarna socialna pomoč.

Določena je z

Zakonom o socialno varstvenih prejemkih.

Ta denar dobijo ljudje,
ki nimajo denarja.

Brez pomoči ne bi preživel.

Ali oseba lahko dobi ta denar in koliko,
je treba ugotoviti in izračunati.

Denarno socialno pomoč lahko dobijo osebe,
ki si denarja za preživetje ne morejo zaslužiti
na drugačen način.

Na Centru za socialno delo ugotovijo,
ali lahko nekdo ta denar dobi ali ne.

**Pravica do plačila prispevka za
obvezno zdravstveno zavarovanje**

Prispevek za obvezno zdravstveno zavarovanje
plača država vsem,
ki so brez denarja.

To pravico imajo tudi tisti otroci in mladostniki,
ki so v rejniških družinah.

Rejniška družina je nadomestna družina za tiste,
ki ne morejo živeti v svojih družinah.

Prispevek država plača tudi vsem ljudem,
ki živijo v zavodih.

Izredna denarna socialna pomoč

Včasih za kakšno nujno stvar potrebujemo več denarja,
kot ga imamo.

To je na primer takrat,

ko moramo plačati visoko položnico.

Nekateri ljudje pozimi potrebujejo drva za ogrevanje ali
morajo popraviti streho na hiši.

Včasih nam stvari uničita poplava ali potres.

Kadar nimamo denarja,

da bi te stvari plačali in nismo sami krivi,

da nimamo denarja,

lahko dobimo to izredno denarno pomoč.

Na Centru za socialno delo ugotovijo,
ali lahko nekdo ta denar dobi ali ne.

Varstveni dodatek

Varstveni dodatek je denar,

ki ga človek lahko dobiva 1 leto.
Pravico do tega dodatka
mu na CSD lahko podaljšajo.
Dobi ga lahko tisti,
ki ima malo denarja.
Rečemo, da ima male dohodke.
Na Centru za socialno delo ugotovijo,
ali lahko nekdo ta denar dobi ali ne.

Socialnih storitev poznamo še več.
Poznamo:

Pomoč družini na dom.

Pomoč na domu.

Socialna oskrba na domu.

Mobilna pomoč.

Socialni servis.

Pomembno

Če vas katera od teh pravic zanima,
pojdite na Center za socialno delo v vašem kraju.
Socialne delavke in delavci vam bodo pomagali.

Socialne storitve,
ki jih poznamo pri nas,
ljudem omogočajo,
da niso izključeni iz družbe in življenja.
Storitve so namenjene temu,
da lahko ljudje,
ki ne morejo več sami poskrbeti zase,
dostojno živijo.
Dostojno življenje je normalno,
običajno življenje brez večjih težav.

Zanimivo

Invalid lahko dobi **družinskega pomočnika**.
Mnenje o tem da invalidska komisija.
Družinski pomočnik je služba.
Družinski pomočnik pomaga invalidu,
ki ne more živeti sam in rabi pomoč pri vseh opravilih.

NIŽJE CENE IN NIŽJI DAVKI ZA INVALIDE

OLAJŠAVE IN OPROSTITIVNE

Olajšava pomeni, da lahko nekaj dobimo po nižji ceni. Kadar imamo za nekaj olajšavo, lažje plačamo.

Oprostitev pa pomeni, da nam ni treba dati denarja ali da plačamo manj denarja.

Invalidi imajo olajšave in oprostitev pri različnih stvareh. O tem je napisanih več dokumentov.

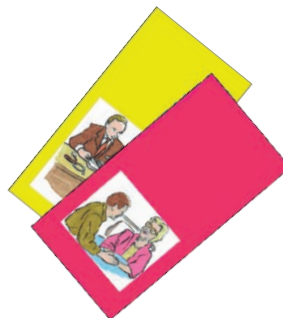
Kakšne olajšave ima invalid, je odvisno od njega samega. Če hočemo možne olajšave natančno določiti, moramo vsakega invalida obravnavati posebej.

Kdor želi razumeti in pregledati vse pravice, si mora prebrati še druge dokumente.

Nekatere olajšave ponuja država. Tudi občine ponujajo nekatere oprostitev in olajšave. Različne olajšave, oprostitev, ugodnosti in popuste imajo tudi organizacije.

Nižji davki za invalide

Ljudje moramo v državno blagajno dajati denar. Reče se, da plačujemo davke.

Iz tega denarja potem država plačuje skupne stvari, na primer ceste ali šole.

Ljudje imamo lahko pri davkih davčne olajšave. To pomeni, da plačamo manj davka.

Nekateri invalidi so oproščeni plačila dohodnine.

Dohodnino plačajo tisti ljudje, ki so čez leto zaslužili ali dobili nek denar.

Oprostitev plačila pomeni, da državi ne plačamo davka.

To piše v **Zakonu o dohodnini**.

Manj davka plačajo tudi ljudje in organizacije, pri katerih ima invalid službo.

Kdor ima zaposlenih več invalidov, kot je obvezno, plača državi manj davka.

To piše v 2 različnih zakonih, v **Zakonu o dohodnini** in

Zakonu o davku od dohodkov pravnih oseb.

Invalidu se v določenem primeru zmanjšata davčna osnova in dohodnina.

Letna **davčna osnova** je vsota našega denarja, ki smo ga zaslužili v 1 letu.

Je naš letni zaslužek.

Iz zaslužka plačamo državi davek.

To imenujemo **dohodnina**.

Letna davčna osnova se zmanjša osebam, ki skrbijo za otroka,

ki potrebuje posebno nego in varstvo.

Kateri otroci so to,

je posebej napisano in določeno.

Če se zmanjša letna davčna osnova, to pomeni, da plačamo davek od manjše vsote denarja.

Taksa je denar,

ki ga moramo plačati za neko storitev ali papir.

Takso plačamo državi, občini, skupnosti.

Država ali občina potem za nas nekaj naredi ali nam izda nek dokument.

Upravno takso plačamo v zvezi z upravnimi stvarmi, postopki in dokumenti.

Upravne stvari so na primer državljanstvo in davki. Upravni postopek so način in pravila, po katerih se morajo ravnati država, občine in drugi. Nekaterim osebam in organizacijam tega denarja ni treba plačati.

Plačati ni potrebno na primer organizacijam, ki se ukvarjajo z invalidi.

Davek na dodano vrednost ali na kratko **DDV** je vrsta davka.

Ta davek je treba plačati pri prodaji in nakupu. Prodajamo in kupujemo lahko storitve in blago. Blago so različne stvari.

Zakon o davku na dodano vrednost pravi, da se za nekatero blago in storitve plača manj davka. Reče se, da se DDV obračuna po nižji stopnji.

Nižja stopnja davka se plača na primer za določeno hrano, zdravila in medicinske pripomočke.

V nekaterih primerih ni potrebno plačati **davka za vozila,**

ki so namenjena prevozu invalidov.

To pravico imajo invalidi, njihovi starši ali skrbniki. Ti ljudje lahko imajo tudi oprostitev plačila letne dajatve za vozila za prevoz invalidov.

Druge ugodnosti za invalide

Za voziško dovoljenje je treba plačati **zdravstveni pregled.**

Invalidom ga plača

Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

Invalid ali skupina invalidov lahko dobi **parkirno karto.**

Parkirno karto lahko dobi tudi spremljevalec invalida. S to karto lahko parkirajo tam, kjer je označen prostor za invalide.

Kadar je nujno,
lahko parkirajo tudi tam,
kjer je parkiranje drugače prepovedano.

Nekaterim invalidom ni treba plačati
prispevka za radio in televizijo ali RTV.

Nekaterim invalidom ni treba plačati
turistične takse.

Določene olajšave in oprostitev imajo invalidi
tudi pri dostopu do **naprav za komunikacijo.**

S pomočjo naprav za komunikacijo
se sporazumevajo in pridejo do informacij,
podatkov.

Te naprave so na primer radio in televizija.
Sem sodijo mobilni telefoni in računalniki.
Sem sodijo tudi storitve in aplikacije,
kot so video pogovori in učenje na daljavo.

Invalidi in nekatere organizacije,
ki se z invalidi ukvarjajo,
lahko **zastonj** dobijo
povezavo za internet omrežja Arnes.

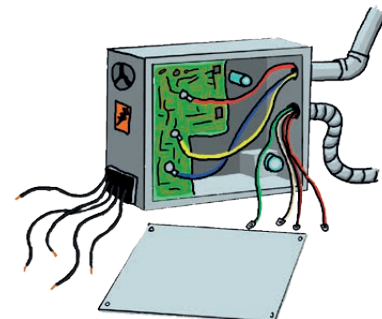
Storitve so za njih brezplačne.
Lahko dobijo elektronski naslov,
prostor na strežniku,
postavitev spletne strani in druge stvari.

arnes

Da lahko poslušamo radio,
gledamo televizijo,
brskamo po spletu in podobno,
potrebujemo **opremo.**

To je oprema, ki omogoča,
da podatki potujejo in pridejo do nas.
Taka oprema so recimo žice.
Imeti moramo tudi priključek.
Nekateri invalidi imajo pravico,
da tak priključek dobijo takoj.
So prvi na vrsti in jim ni treba čakati.
Pri nakupu priključka imajo invalidi popust.
Tudi če se oprema pokvari,
jim morajo takoj pomagati.

Invalidi morajo imeti dostop do

priključka za telefon.

Pri naročnini na telefon imajo popust.

To pomeni,

da plačajo manj kot drugi ljudje.

Invalid mora račun dobiti v taki obliki,
da ga lahko razume.

Invalidi lahko bolj poceni kupijo telefon in pripomočke.

Oprema mora biti prilagojena tako,

da jo invalidi lahko uporabljajo.

Na primer,

tipkovnica mora za nekoga imeti večje tipke.

Človek, ki slabo sliši,

mora imeti možnost,

da se priključi s slušnim aparatom.

Takih prilagoditev je še več.

Slepi in slabovidni ljudje imajo zastoj
razne **poštne storitve.**

To pomeni, da jim ni treba plačati,
ko na primer pošljejo pismo.

Tehnični pripomočki za invalide so

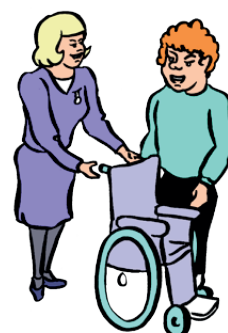
razni izdelki in dodatki.

Pripomoček za invalide je na primer voziček.

Pripomoček so tudi bergle ali postelje.

Nekaterim invalidom država te pripomočke doplača.

Doplačati pomeni prispevati del denarja.

Komu lahko država doplača,

določa poseben pravilnik.

Pripomočke plačajo na primer

slepim in slabovidnim,

gluhim, naglušnim in gluhoslepim.

Ti ljudje nujno potrebujejo pripomočke,
da se lahko sporazumevajo z drugimi.

Le tako lahko varno in samostojno živijo.

Država doplača tudi,

da strokovnjaki vozilo prilagodijo invalidu.

To pravico ima invalid enkrat na 6 let.

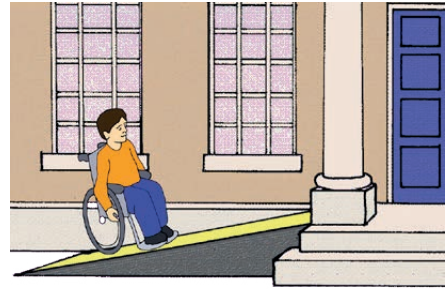

Na novo zgrajene hiše,

ki jih obiskujejo tudi invalidi in urejajo potrebne stvari,

morajo biti **dostopne**.

To pomeni,
da lahko invalid v tako hišo pride brez težav.
Take hiše so na primer občine,
pošte, upravne enote in podobno.
Okrog teh hiš ne sme biti ovir.

Invalidi in družine z invalidnim članom imajo tudi **prednost pri najemu stanovanj**.

To pomeni, da so prvi v vrsti za stanovanje.
Dijaki in študenti s posebnimi potrebami, invalidi,
imajo **prednost pri sprejemu v študentski dom**.
Zraven njih lahko stanuje tudi spremljevalec,
ki pa mora biti študent.

Invalidi imajo pomoč tudi pri nakupu **vinjet**.

Vinjeta je nalepka,
ki jo nalepimo na vozilo,
da se lahko vozimo po avtocestah.
Vinjeta pomeni,
da smo plačali prispevek za cesto.
Kupimo jo lahko za manj ali več časa.
Več informacij o vinjetah in invalidih
dobite na spletni strani službe DARS.
Njihov spletni naslov je **<http://www.dars.si/>**.

DARS

Za vse te stvari imamo posebne pravilnike.
V njih piše, kdo lahko kaj dobi in
kaj je pri tem treba upoštevati.

JEZIK ZA GLUHE

PRAVICA DO UPORABE SLOVENSKEGA ZNAKOVNEGA JEZIKA

V Sloveniji imamo **Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika.**

V njem je zapisana pravica, da uporabljamo znakovni jezik.

Pri znakovnem jeziku za pogovor uporabljamo roke, premikanje obraza, oči, ustnic in telesa. Znakovni jezik uporabljajo gluhe osebe.

Gluha oseba je tista oseba, ki je brez sluha. Ne sliši.

Gluha oseba se lahko nauči znakovnega jezika in ga uporablja kot svoj naravni jezik.

Gluhi ljudje imajo enake pravice kot ljudje, ki normalno slišijo.

To je napisano tudi v zakonu.

Gluhi ljudje imajo pravico, da se vključujejo v družbo.

Lahko iščejo službo in se zaposlijo.

Lahko so del družabnega življenja.

Pri tem lahko uporabljajo znakovni jezik.

Stvari jim je potrebno povedati tako, da razumejo.

Stvari jim je potrebno povedati v znakovnem jeziku.

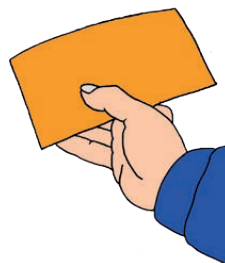

Gluhe osebe imajo tudi pravico do **tolmača**.

To je človek,
ki prevaja iz govora v znakovni jezik.
Zakon daje gluhim ljudem pravico,
da povsod uporabljajo svoj jezik.
Na primer v vseh postopkih,
pred vsemi državnimi organi,
na občini in drugod,
kjer živijo in urejajo svoje zadeve.
Ravno tako na primer gluhi človek tolmača potrebuje
pri zdravniku,
na Centru za socialno delo,
na Upravni enoti in drugje.

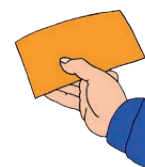

Vse te službe so dolžne zagotoviti tolmača.
Tolmača morajo te službe tudi plačati.
Če ima gluhi zaseben opravke,
si tolmača plača sam.
Država mu pomaga tako,
da mu plača tolmača za 30 ur na leto.

Če je gluhi človek študent,
pa mu plača 100 ur na leto.

Gluhi tolmača plača s posebnim papirjem.
Ta papir imenujemo **vavčer**.
Gluhi človek dobi vavčer na Centru za socialno delo.
Vavčer mora imeti žig Centra za socialno delo.
Samo če ima ta žig,
ga gluhi človek lahko uporabi.
Gluhi človek si na Centru za socialno delo uredi,
da mu priznajo njegove pravice.
Zato mora tam izpolniti papirje.
Potem dobi izkaznico in vavčerje.

Tolmač za gluhe

Tolmač je oseba,
ki gluhim osebam tolmači slovenski govorni jezik.
Slovenski govorni jezik je jezik,
ki ga govorimo v Sloveniji.
Ljudem, ki slišijo,
pa tolmači prevajajo
znakovni jezik v slovenski govorni jezik.

Tolmač mora biti odrasla oseba.
Poklic tolmača je služba.
To je težko delo.

Tolmač gluhe in tiste,
ki slišijo, povezuje,
da se lahko razumejo.

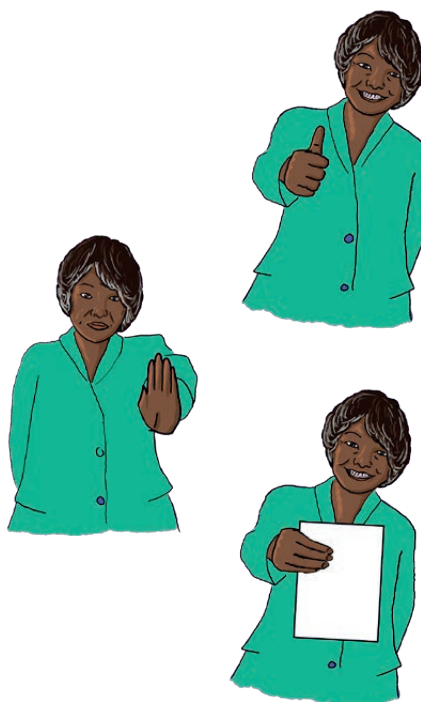
Tolmači imajo svoje združenje.
Pri njih lahko tolmača naročite.

Gluha oseba lahko sama izbere tolmača.
Naročite ga lahko na spletnem naslovu
www.tolmac.si

Na združenje lahko tudi
pošljete sms na številki
031 354 600
ali
031 752 554.

Vse informacije o tolmačih dobite pri
**Zavod Združenje tolmačev
za slovenski znakovni jezik.**

Njihov naslov je
Prekmurska ulica 6,
1000 Ljubljana.

INVALIDSKE ORGANIZACIJE

Organizacija je skupina ljudi.
Ta skupina ljudi ima isti cilj.
Zanimajo jih iste stvari.
Imajo sestanke.

Ljudje so člani organizacije.
Organizacija skrbi za svoje člane.

Invalidske organizacije skrbijo za invalide.

O tem je napisan poseben zakon.
Imenuje se

Zakon o invalidskih organizacijah.

Invalidska organizacija je
organizacija v javnem interesu.
To pomeni,
da je v dobro vseh ljudi.

Invalidske organizacije imajo
člane invalide ali njihove zastopnike.
Člani invalidske organizacije so lahko vsi,
ki to delo podpirajo.
Invalid pa je človek,
ki zaradi telesnih ali duševnih posebnosti ne more živeti,
kot živi večina ljudi.

**Invalidska organizacija
je organizacija invalidov,**
ne organizacija za invalide.
Invalidi so njeni člani.

Organizacija lahko deluje
za celo državo ali po posameznih krajih.
Lahko se povezujejo tudi z drugimi državami.

Namen invalidskih organizacij je,
da se ljudje družijo
in se med sabo pogovarjajo.

Invalidske organizacije se ukvarjajo
s potrebami invalidov.
Zastopajo interese invalidov.
Delajo zato,
da bi invalidi dobro živeli.

Da lahko organizacija
postane invalidska organizacija,
mora iti skozi določen postopek.

Organizacije imajo svoje cilje.
Vsaka organizacija ima svoje cilje nekje zapisane.
Imajo tudi svoje naloge.
Imajo svoje **posebne socialne programe**.

Posebni programi so
osebna asistenca,
program neodvisnega življenja za invalide,
program prevozov,
programi prirejanja športnih aktivnosti,
fizična pomoč,
program za otroke in mladostnike s posebnimi
potrebami,
programi za starše in svojce,
različne kulturne dejavnosti,
založništvo in podobno.

Te programe vodijo strokovni delavci.
Programi so namenjeni vsem invalidom.
Pomembno je,
da so v organizaciji ljudje,
ki se na stvari spoznajo.
Morajo se spoznati na delo z invalidi.
Morajo se spoznati na pravice invalidov.

VOJNI INVALIDI

Poznamo več skupin invalidov.
Ena skupina so **vojni invalidi**.
To so ljudje,
ki so invalidi postali zaradi vojne.

V naši državi imajo vojni invalidi posebne pravice.
Sodelovali so pri obrambi države.
Država zato za njih posebej skrbi.
Država skrbi tudi za njihove družinske člane,
na primer za žene vojakov,
ki so umrli v vojni.

Pravice vojnih invalidov so zapisane v
Zakonu o vojnih invalidih.
Njihove pravice so zapisane tudi v
**Zakonu o posebnih pravicah žrtev
v vojni za Slovenijo**.

Ker država varčuje,
je ukinila nekaj pravic za vojne invalide.
Kljub temu je za vojne invalide
pri nas dobro poskrbljeno.

Vojni invalidi so postali invalidi
zaradi različnih razlogov in v različnih situacijah.

Če so se poškodovali ali zboleli,
ko so se med vojno borili za našo državo,
jih imenujemo vojaški vojni invalidi.
Na našem ozemlju so bile 3 vojne.
Zadnja je bila leta 1991.

Poznamo tudi **vojaške mirnodobne invalide**.
To so osebe,

ki so se poškodovale ali zbolele,
ko je bil mir,
opravljale pa so vojaške dolžnosti.
To so na primer ljudje v vojaški šoli ali
iz vrst civilne zaščite.

Civilna zaščita so ljudje,
ki ščitijo ljudi, jih rešujejo in jim pomagajo.
Te ljudi imenujemo civilisti.
Civilist je človek, ki ni vojak,
ko je neka država v vojni.

Civilni invalid je civilist, nevojak,
ki je bil ranjen v vojni,
v vojaških napadih ali nesrečah.

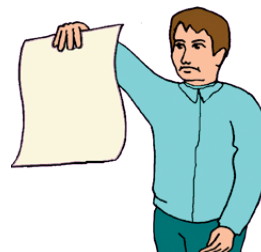
Ti ljudje so dobili okvaro zdravja zaradi vojne.
Lahko so postali invalidi med vojno ali takrat,
ko je bil mir.
Civilni invalid je na primer nekdo,
ki je stopil na mino.

Pravice lahko imajo tudi
družinski člani vojnega invalida
ali padlega vojaka ali druge osebe,
ki je umrla za našo državo.
Družinski člani so zakonec, partner,
otroci, posvojenci,
starši in drugi.

Vsak invalid ne more biti vojni invalid.
V katero kategorijo spada invalid,
je posebej opisano in določeno.
Katere pravice ima vojni invalid,
je podrobno določeno.
Vojni invalid lahko zaprosi za te pravice.
Imeti mora papirje in dokumente.
Dokumente napiše zdravniška komisija.
Napišejo mu zdravniško potrdilo.

O pravicah vojnega invalida odloči Upravna enota,
ki ima oddelek za vojne invalide.
Določajo po posebnem pravilniku.
Vse te stvari so zapisane v zakonu.

PRAVICE IN POSTOPKI

UVELJAVLJANJE IN VARSTVO PRAVIC

Ko gre za pravice,
je treba delati točno po pravilih.
Temu rečemo **upravni postopek**.
Tako piše in je določeno v zakonu.
Zakon se imenuje

Zakon o splošnem upravnem postopku.

V upravnem postopku se
odloča o pravicah, obveznostih in koristih nekoga.
Lahko gre za ljudi ali za organizacije.
Lahko gre za eno osebo ali več oseb.
Več oseb so lahko na primer stanovanjski blok ali ulica.

Po upravnem postopku odločajo
upravne enote, ministrstva in inšpektorati.
Držati se ga morajo v državnem zboru in na sodiščih.
Držati se ga morajo občine in župani,
javni zavodi, javna podjetja, agencije, zbornice.
Držati se ga morajo šole in muzeji.

Vse te organizacije odločajo o nekih upravnih zadevah.
To je na primer izdaja gradbenega dovoljenja,
potnega lista ali prometnega dovoljenja.
Kje lahko določene stvari uredimo,
je točno predpisano.
Potni list lahko na primer uredimo
na Upravni enoti.
Prav tako lahko na Upravni enoti dobimo
parkirno karto za invalide.
Tam damo vlogo za tehnični pripomoček
za gluhe, slepe in gluhoslepe.

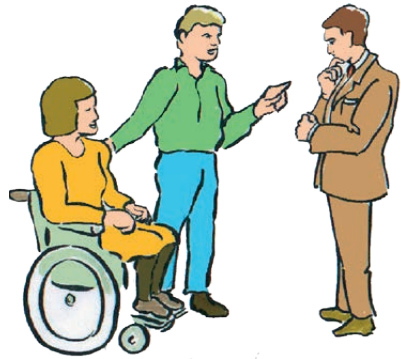

Na Upravni enoti damo tudi vlogo za prilagoditev avta, da ga lahko vozi invalid ali pa je invalid sopotnik.

Kdor sodeluje v upravnem postopku, je stranka v postopku.

Če stranka ne more vseh stvari opravljati sama, lahko ima zastopnika.

Če se stranka in njen zastopnik ne strinjata, lahko ima stranka tudi začasnega zastopnika.

V vseh postopkih je določen uradni jezik.

To je v Sloveniji lahko slovenščina, italijanščina ali madžarščina. Stranka, ki ne zna teh jezikov, ima pravico do tolmača.

Tolmač stranki razloži stvari tako, da jih razume.

Če pa je stranka gluha, ji mora upravna enota zagotoviti tolmača za slovenski znakovni jezik.

Upravni postopek vedno poteka po določenih korakih.

Stranka običajno nekaj zahteva, prijavi ali predlaga.

Lahko se pritoži,

nečemu ugovarja ali za kaj prosi.

Za vse mora napisati in podpisati posebne papirje.

Rečemo jim obrazci ali vloge.

Vloga mora biti napisana po pravilih.

V vlogi piše,

komu se pošilja,

o čem gre zadeva

in kdo jo predlaga.

Napisan mora biti naslov stranke in podpis.

Vlogo lahko da stranka tudi ustno.

To pomeni,

da lahko nekdo drug stvari

za nas napiše na list.

Vsaka vloga mora biti razumljiva.

Postopek vodi **uradna oseba**.

Uradna oseba se potrudi,

da se **stranke** dogovorijo.

Če se ne morejo dogovoriti,
lahko postopek traja nekaj časa.

Da se zadeva lahko reši,
se ugotavlja,
kakšni so **dokazi**.
Zbirajo se podatki.
Ugotavlja se neko **stanje**.
Za to je potrebno zbrati
papirje in potrdila.
Potrebno je vprašati **priče**.
Priča je oseba,
ki je nekaj videla, slišala ali izvedela.
Poiskati je treba mnenje osebe,
ki ima o neki stvari posebno znanje.
Tej osebi rečemo strokovnjak ali **izvedenec**.

Ko so vse stvari zbrane,
se začne odločanje.
Napiše se **odločba**.
To je list papirja.
Na tem listu je napisana odločitev ali sklep.

Odločeno je o pravici,
obveznosti ali neki koristi.
Upravni postopek je s tem končan.
Uradna oseba odločbo podpiše
in da žig.
Napisano je tudi,
ali se lahko stranka na to **pritoži**.
Na nekatere odločbe se lahko stranka pritoži.
O tej pritožbi odločajo na ministrstvu.
Če stranka z odločbo ni zadovoljna,
se lahko pritoži na **sodišče**.
Stvari se potem naprej urejajo na sodišču.
Odločba postane enkrat dokončna in
se ne more več spreminjati.

Ko je odločba enkrat **pravnomočna**,
se nanjo ni več mogoče pritožiti.

Vse te stvari morajo biti opravljene v določenem času.
Tem določenim časom rečemo **roki**.

